

Ochrana pamiatkových území

10 rokov pamiatkovej zóny v Šahách

Úvodom citáty z medzinárodných dokumentov s univerzálnou platnosťou ktorých súhlasí azda každý. Formulovala ich Medzinárodná rada pre pamiatky a sídla /ICOMOS/ na svojich generálnych zhromaždeniach. Vo Washingtone /1987/ prijala *Svetovú chartu ICOMOS pre zachranu historických miest*, ktorá dopĺňala Medzinárodnú chartu o konzervácii a reštaurovaní pamiatok a sídel z Benátok /1964/ a nadväzovala na Aténsku chartu /1933/.

„Urbanistické súbory ako výsledok viac či menej spontánneho vývoja alebo uváženého projektu sú materiálным výrazom rozmanitosti spoločnosti v minulosti a sú preto všetky historické.” /Washington, 1987/

„Sú to cenní svedkovia minulosti, na ktorých sa i naďalej hľadí s úctou, raz pre ich historickú a citovú cenu, inokedy preto, lebo v nich je tvoriť hodnota, ktorá je stelesnením ľudského génia na jeho najvyššom stupni. Patria k dedičstvu ľudstva, a tí, ktorí ich vlastnia alebo opatrujú, majú zodpovednosť a povinnosť urobiť všetko možné, aby mohli ďalším storočiam toto ušľachtilé dedičstvo odovzdať nepoškodené.” /Atény, 1933/

Medzinárodné dokumenty zadefinovali princípy, ciele, metódy a nástroje činnosti na uchovanie kvality historických miest, podporenie harmónie individuálneho a spoločenského života a stále udržiavanie súboru kultúrnych statkov vytvárajúcich pamäť ľudstva. Aby bola ochrana historických miest a štvrtí účinná, musí byť programovo súčasťou politiky na všetkých úrovniach.

Proces pamiatkovej ochrany dôležitých historických urbanistických súborov na Slovensku sa začal od polovice 20. storočia, kedy boli vyhlásené prvé pamiatkové rezervácie. Do prestavby historických sídiel a kultúrnej krajiny od 70. rokov 20. storočia závažným spôsobom zasiahla štátna politika – program intenzifikácie ekonomického, technického, sociálneho rozvoja, prestavba miest, dopravné stavby, ochrana pôdneho fondu a pod.. Spriemyslenie stavebníctva, nárast stavebného fondu a jeho „kvalitatívna” zmena spôsobili devastáciu hodnotných historických urbanistických celkov. „Kvalitu” garantovali ideologické štruktúry, národné výbory, monopolný dodávateľ a najbližšia paneláreň, samozrejme v zmysle straníckych uznesení. Napríklad štátne plánovanie určovalo, ktoré sídla sa budú rozvíjať /napr. strediskové obce/, ktoré nie. Ideologický duch direktívne po-

nímanej urbanistickej a architektonickej tvorby postihoval často kvalitnú historickú zástavbu, storočiami modelovanú podľa prírodných podmienok a formovanú na princípoch individuálneho vlastníctva a dedičstva. Spolu s menej kvalitným stavebným fondom bola plošne asanovaná aj historická zástavba. Nahradili ju uniformované panelové sídliská, budované podľa ukazovateľov stanovujúcich napríklad počet obyvateľov na hektár, bez ohľadu na danosti lokality. Historické jadrá pretvárali necitlivé stavby vybavenosti často tak, aby dehonestovali ideologicky nevyhovujúce stavby minulosti, historické dominanty /kostoly, kaplnky, kaštiele, meštianske domy/. Presadiť odborné princípy, metódy záchrany a regenerácie historických jadier miest proti straníckej arogancii bolo takmer nemožné. V politicky sa uvoľňujúcich 90. rokoch boli zadefinované princípy pamiatkovej starostlivosti a stanovená metodika pre ochranu území formou pamiatkovej zóny v zákone č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti. Bol vypracovaný zoznam historických sídel vhodných pre vyhlásenie za pamiatkové zóny a v ňom boli zaradené aj **Šahy**.

Posledné desaťročie 20. storočia znamenali zásadné spoločenské zmeny, opúšťanie direktívneho ekonomického riadenia, rozvoj tržných vzťahov a hospodárskej samostatnosti oblastí, obcí a miest. Zachovanie, ochrana a vhodné využívanie kultúrnych pamiatok sa dostáva do novej polohy. Slovenská republika ratifikovala medzinárodné dohovory /Dohovor o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva, Dohovor o opatreniach na zákaz a zamedzenie nedovoleného dovozu, vývozu a prevodu vlastníctva kultúrnych hodnôt, dohovory Rady Európy o ochrane architektonického dedičstva a o ochrane archeologického dedičstva/, na ktorých základe, čerpajúc skúsenosti zo sveta a vlastné z minulosti, kodifikovala zákon č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu. S účinnosťou zákona od 1. apríla 2002 vznikla špecializovaná štátna správa a predmetom záujmu sa stal konkrétny pamiatkový fond, nie štátna pamiatková starostlivosť. Je to zásadná zmena oproti minulosti (zák. SNR č. 7/1958 Zb. o kultúrnych pamiatkach, zákon SNR č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti), kedy bolo ťažisko zodpovednosti za zabezpečovanie ochrany, financovania, údržby, obnovy a využívania pamiatok v rámci socialistického systému na štáte. Nový zákon č. 49/2002

Z. z. vymedzuje „ochranu pamiatkového fondu” ako určitú konkrétnu činnosť, spočívajúcu v predchádzaní a obmedzovaní takých zásahov do kultúrnych pamiatok a pamiatkových území, ktoré ich ohrozujú, poškodzujú alebo ničia /v preventívnych opatreniach/, ako aj v odstraňovaní následkov takýchto zásahov v stanovených opatreniach na nápravu. Preventívna ochrana pôsobí aj vo vzťahu k veciam, ktoré sa v procese vyhlasovania považujú za pamiatky až do rozhodnutia o vyhlásení. Ochrana podľa zákona sa vzťahuje najmä na vyhlásené nehnuteľné kultúrne pamiatky a hnutelne kultúrne pamiatky alebo ich súbory, ako aj na územia s pamiatkovo hodnotným stavebným fondom a zachovaným historickým prostredím /pamiatkové rezervácie, pamiatkové zóny/.

Historická kultúrna hodnota sídla je jednou z významných podmienok jeho rozvoja. V posledných rokoch narastá záujem o stavebné aktivity v pamiatkových územiach, ako tradičných centrách medziľudskej komunikácie. Presadzovanie zámerov finančne silnými investormi /niekedy agresívnej architektúry „môj dom – môj hrad”, resp. prezentácia projektanta za každú cenu/ prináša niekoľko problémov. Najčastejšie sú to argumenty typu: „na svojom môžem robiť, čo chcem” alebo „už mám materiál nakúpený”. Takíto investori a často aj projektanti v ich službách akoby žili na izolovanom ostrove, neberúc ohľad, resp. neuvedomujúc si súvislosti a zodpovednosť voči okoliu.

Koncepcným problémom sa dá predísť presnou formuláciou záväzných zásad ochrany pamiatkových území a stanovením režimu obnovy najmä objektov, ktoré sú predmetom záujmu pamiatkovej ochrany. Predmetom záujmu v pamiatkových územiach sú národné kultúrne pamiatky, ďalej vytypované hodnotné objekty spĺňajúce kritériá na ochranu, avšak doposiaľ nevyhlásené za kultúrnu pamiatku a objekty dotvárajúce historické prostredie. Obnovy a prestavby objektov v dvoch posledne uvedených skupinách bývajú najčastejšie predmetom diskusií a sporov najmä v takých územiach, pre ktoré nie sú vypracované, resp. nie sú aktualizované Zásady pamiatkovej ochrany. Dôležité pre všetky strany, či už pre výkon špecializovanej štátnej správy, tak aj pre vlastníka akejkoľvek nehnuteľnosti, projektanta, miestnu samosprávu a stavebný úrad, je vyšpecifikovanie hodnôt a presná formulácia predmetu ochrany a následne ich akceptovanie, resp. včlenenie (Pokračovanie na 6. strane)